

ӘЛ-ФАРАБИ АТЫНДАҒЫ ҚАЗАҚ ҰЛТТЫҚ
УНИВЕРСИТЕТІ
ЭКОНОМИКА ЖӘНЕ БИЗНЕС ЖОҒАРЫ МЕКТЕБІ
ЭКОНОМИКА КАФЕДРАСЫ

КӘСІПОРЫН ПАЙДАСЫ, РЕНТАБЕЛДІЛІК КӨРСЕТКІШТЕРІ



Андабаева Гүлмира Кенжағалиқызы

Дәріс сұрақтары



1 Кәсіпорын пайдасы

2 Рентабелділік көрсеткіштері

Пайда – кәсіпорынның кәсіпкерлік қызметінің соңғы қаржылық нәтижесі, жалпы түрде өнім бағасы мен өзіндік құнының арасындағы айырма арқылы, ал толықтай кәсіпорын бойынша - өнімді өткізуден түскен түсім мен өткізілген өнімнің өзіндік құны арасындағы айырма ретінде анықталады.

Нарықтық
қатынастардың басты
кәсіпорилері рейтингі пайда
бірнеше қызметті айтқанда

01

пайда – кәсіпорын
қызметінің тиімділік
көрсеткіші, яғни
пайдасы бар
кәсіпорын, оның
қызметінің тиімді
екендігін куәлендіреді

02

пайда – түрлі
деңгейдегі бюджет
табысын
қалыптастыру көзі.

03

пайда – қызметкерлер
үшін еңбек жағдайын
жақсарту көзі.

04

пайда – өндірілген
өнім мен негізгі
қорларды жаңарту
көздері.

Кәсіпорын пайдасы – оның экономикалық және әлеуметтік дамуының негізгі факторы

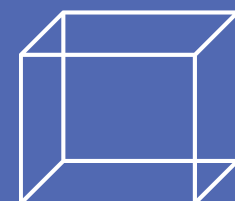
Түрлері



жалпы пайда



баланстық



салық салынатын
(есепті)



таза пайда

Жалпы пайда

тауарларды (жұмыс,
қызмет түрлерін) сатудан
түскен түсім мен өткізілген
өнімнің толық өндірістік
өзіндік құны арасындағы
айырма арқылы
анықталады

Баланстық пайда

- тауарлы өнімді өткізуден түскен пайда;
- басқа өнімдерді және товарлы емес сипаттағы қызмет түрлерін өткізуден түскен пайда;
- негізгі қорларды және басқа да мүліктерді өткізуден түскен пайда;
- өткізулерден тыс табыстар мен шығындардан түскен пайда

Таза пайда

Ол кәсіпорынның өз меншігінде қалады, өздігімен жеке дербес пайдаланылады және кәсіпкерлік қызметті дамыту үшін бағытталады

Салық салынатын пайда

Оның есебінен пайдаға салынатын салық төленеді

Өнімді өткізуден түскен түсім – 2800 мың теңге, өткізілген өнімнің өзіндік құны – 1350 мың теңге, өткізуден тыс операциялардан түскен табыс – 89 мың теңге, өткізуден тыс операциялар шығыны – 125 мың теңге құрады.

Материалдық құндылықтарды өткізуден түскен пайда – 25 мың теңге болды.

Кәсіпорынның осы кезеңдегі баланстық пайдасын және өткізілген өнім рентабелділігінің деңгейін анықтаңыздар.

Шешімі:

$$\begin{aligned} \text{Баланстық пайда} = & \quad - \text{ өнімді өткізуден түскен түсім} \\ & \quad - \text{ өткізілген өнімнің өзіндік құны} \\ & \quad + \text{ материалдық құндылықтарды өткізуден түскен} \\ & \quad \text{түсім} \\ & \quad \pm \text{ өткізуден тыс операциялардан түскен табыс} \\ & \quad \quad - \text{ өткізуден тыс операциялар шығындары} \end{aligned}$$

$$\text{Баланстық пайда} = (2800 - 1350) + 25 + (89 - 125) = 1439$$

$$\text{Өткізілген өнім рентабелділігі} = \frac{\text{Түсім} - S}{S} = \frac{2800 - 1350}{1350} = 1,07 (107,4\%)$$

Тікелей есептеу тәсілі

Пайданы жоспарлаудың аналитикалық тәсілі

Жиынтық есептеу тәсілі

$$П = (Q \cdot P) - (Q \cdot S)$$

мұндағы

П – жоспарлы пайда;

Q – жоспарланған кезең ішінде натуралды өлшем бірлігінде өндірілген тауарлы өнім көлемі;

P – өнім бірлігінің бағасы;

S – өнім бірлігінің толық өзіндік құны.

2

өндірілетін өнімнің көп ассортименті болған жағдайда қолданылады және жоспарлы пайдаға әсер ететін жеке факторларды анықтаумен сипатталады

3

бірінші және екінші тәсілдер элементтерін қамтиды

Рентабелділік

ресурстарды пайдалану дәрежесін және шығындарды қайтару деңгейін сипаттайтын өндіріс тиімділігінің салыстырмалы көрсеткіші

пайдалылық

табыстылық

тиімділік

Рентабелділік көрсеткіштері

Рентабелділік көрсеткіштері	Есептеу формуласы	Сипаттамасы
жеке өнім түрлерінің рентабелділігі	$\frac{\text{өнім бірлігіне шаққандағы пайда}}{\text{өнім бірлігінің өзіндік құны}}$	түрлі өнімнің, барлық тауарлы өнімнің пайдалығын және
тауарлы өнім рентабелділігі	$\frac{\text{тауарлы өнімге шаққандағы пайда}}{\text{тауарлы өнімнің өзіндік құны}}$	кәсіпорынның рентабелділігін
өндіріс рентабелділігі	$\frac{\text{баланстық (таза) пайда}}{\text{негізгі өндірістік қорлар құны} + \text{материалдық айналым қорлар құны}}$	сипаттайды. Баға белгілеуде негізге алынады.

Рентабелділік көрсеткіштері

Активтер рентабелділігі	$\frac{\text{пайда}}{\text{жиынтық активтер}}$	сәйкес активтердің 1 теңгесіне келетін қайтарымдылықты сипаттайды. Кәсіпорынға салынған ақша қаржыларының тиімділігін көрсетеді.
Ағымдағы активтер рентабелділігі	$\frac{\text{пайда}}{\text{ағымдағы активтер}}$	
Таза активтер рентабелділігі	$\frac{\text{пайда}}{\text{таза активтер}}$	
Жеке меншік капитал рентабелділігі	$\frac{\text{таза пайда}}{\text{жеке меншік капитал}}$	

Көрсеткіштер	Өлшем бірлігі	Квартал			
		1	2	3	4
Шығарылған өнім көлемі	дана	1380	1420	1500	1820
Бір бұйым бағасы	мың теңге	60	60	71	72
Бір бұйымның өзіндік құны	мың теңге	48	47	43	41

Мәліметтер негізінде кварталдағы өнім рентабелділігін салыстыру керек

Шешімі:

1 кварталдағы пайда мен рентабелділік мөлшерін есептейміз:

$$\text{Пайда} = (60 - 48) \times 1380 = 16560 \text{ мың теңге}$$

$$R = \frac{60 - 48}{48} \times 100 = 25\%$$

2 кварталдағы пайда мен рентабелділік мөлшерін есептейміз:

$$\text{Пайда} = (60 - 47) \times 1420 = 18460 \text{ мың теңге}$$

$$R = \frac{60 - 47}{47} \times 100 = 28\%$$

3 кварталдағы пайда мен рентабелділік мөлшерін есептейміз:

$$\text{Пайда} = (71 - 43) \times 1500 = 42000 \text{ мың теңге}$$

$$R = \frac{71 - 43}{43} \times 100 = 65\%$$

4 кварталдағы пайда мен рентабелділік мөлшерін есептейміз:

$$\text{Пайда} = (72 - 41) \times 1820 = 56420 \text{ мың теңге}$$

$$R = \frac{72 - 41}{41} \times 100 = 75\%$$

Қорытынды: өнім рентабелділігі квартал сайын өсуде, өйткені шығарылған өнім көлемі, де бағасы да артып келеді.

**Меншікті
капитал
коэффиценті
- Return on
shareholders'
Equity (ROE)**

$$\text{ROE} = \frac{\text{Таза табыс}}{\text{меншікті капитал}}$$

Активтер
рентабелділігінің
коэффициенті (Return
on Assets)–ROA–
кәсіпорынның таза
пайдасының жалпы
активтерге қатысты
салыстырмалы
қатынасын көрсетеді
(баланс мәліметтері
бойынша)

$$\text{ROA} = \frac{\text{Таза пайда}}{\text{активтің орташа құны}}$$

**сату рентабелділігі
көрсеткіші (ROS)**

**ROS = Өнімді
сатудан түскен
пайда / өнімнің
сатылған көлемі**

Кәсіпорын жұмысының шығынсыздығы

Өткізуден түскен табыс кәсіпорынның жалпы шығындарына тең болғандағы Q мәні шығынсыздық нүктесі деп аталады. Шығынсыздық нүктесі пайдалылық шегін көрсетеді, коммерциялық кәсіпорынның шығындылығы мен пайдалылығының арасындағы шекараны сипаттайды, яғни оған тез арада жетуге тырысу керек, ол үшін баға белгілеу мен өнім өндірісінің тиімді стратегиясын анықтау керек.

01



математикалық

02



графикалық

03



жалпы пайда әдісі

«Рахат» АҚ қаржылық есебі

№	Көрсеткіштер	01.10.2020	01.07.2020
1	Жарғылық капитал, мың теңге	900 000	900 000
2	Жеке меншік капитал, мың теңге	48 719 706	48 818 457
3	Жыынтық активтер, мың теңге	56 531 547	54 453 164
4	Жыынтық міндеттемелер, мың теңге	7 811 841	7 634 707
5	Сату көлемі, мың теңге	42 860 234	27 598 832
6	Жалпы пайда, мың теңге	11 488 967	7 296 229
7	Таза пайда, мың теңге	5 349 268	3 456 636
8	Қарапайым акцияның баланстық құны, теңге	13 456	12 931
9	ROA (активтер рентабелділігі), %	9,46	6,35
10	ROE (меншікті капитал рентабелділігі), %	10,98	7,08
11	ROS (сату рентабелділігі), %	12,48	12,52

Меншікті капиталдың кірістілігін есептеу – ROE үшін қаржылық есептіліктің қосымшасы - пайда мен шығындар туралы есеп бойынша анықталады. Меншікті капиталдың кірісі (ROE) = Таза табыс / меншікті капитал

$$\text{ROE (01.10.2020)} = 5\,349\,268 / 48\,719\,706 = 0,1098 \text{ (10,98\%)}$$

$$\text{ROE (01.07.2020)} = 3\,456\,636 / 48\,818\,457 = 0,0708 \text{ (7,08\%)}$$

Меншікті капиталдың кірістілігін активтердің кірістілігі арқылы сипаттауға болады:

Меншікті капиталдың кірісі (ROE) = ROA / ((1 - Қарызға алынған қаржылар) / активтер немесе пассивтердің орташа жылдық көлемі)

ROA көрсеткіші компанияға өз меншігі қанша пайда әкелетінін көрсетеді және ол сатылған өнім көлеміне шаққандағы таза пайда нормасын сипаттайтын сату рентабелділігі көрсеткішіне (ROS) байланысты болады.

ROA = Таза пайда / активтің орташа құны

ROA (01.10.2020) = 5 349 268 / 56 531 547 = 0,0946 (9,46%)

ROA (01.07.2020) = 3 456 636 / 54 453 164 = 0,0635 (6,35%)

ROS = Өнімді сатудан түскен пайда / өнімнің сатылған көлемі

ROS (01.10.2020) = 5 349 268 / 42 860 234 = 0,1248 (12,48%)

ROS (01.07.2020) = 3 456 636 / 27 598 832 = 0,1252 (12,52%)



Сұрақтарыңыз болса

+7 (701) 320-37-24

andabayeva.gulmira@kaznu.edu.kz

